

Molnár Eszter

„Te Ábelből is kihozod a gyilkost!”

Az Iszony bemutatójáról a Gyulai Várszínházban

Az idén ismét Sík Ferenc-díjjal elismert Szabó K. István rendező már korábban is dolgozott lélektani regények színpadra állításával: 2021-ben Szabó Magdától *Az ajtót* rendezte a Gyulai Várszínház és a Nemzeti Színház együttműködésében, 2023-ban az *Édes Annát* Kolozsvárott. Idén, szintén a Gyulai Várszínház égisze alatt és a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulata színészeivel ezt a sort trilógiává növelte Németh László *Iszony* című művének adaptálásával.

Németh László stílusa nemhogy regényben, még drámában is nagy kihívás: néhány éve, amikor a *Széchenyit* olvastam tőle, többször kellett mondatokat, sőt egész gondolatmeneteket újrakezdenem, hogy pontosan megértem, miről is van szó. Ugyanez a nehezen olvashatóság az *Iszony* regényben is megtalálható. Ennek ellenére Szabó K. István és Gyürky Kata dramaturg képesek voltak a szöveget érthetően, mégis hatásosan átdolgozni.

A darab témája szintén nehéz, a rendező maga is azt nyilatkozta vele kapcsolatban, hogy „Ebben az előadásban kikapcsolódni nem lehet, bekapcsolódni igen”. Középpontjában a saját, belső világába visszahúzódó, csendes Kárász Nelli (Sosovicza Anna) és a bőbeszédű, hangos, érzelmes Takaró Sándor (Rappert-Vencz Gábor) házassága áll. A klisék szerint az ellentétek vonzzák egymást, de esetükben ez korántsem igaz: amíg Sanyi esztét vesztve rajong a nőért, addig Nelli már a férfi közeledésének gondolatától is iszonyodik. Hamar világossá válik, hogy a házasságuk egy csapda, amely mindkettejüket felemészti.

A darab tempója többnyire lassú, nincsenek benne nagy, látványos mozgások vagy hatalmas, színes, gyorsan váltakozó díszletelemek, ezért is múlik sok a színészek játékán, hogy mennyire képesek átadni a mű üzenetét. Sosovicza Anna és Rappert-Vencz Gábor párosa nem véletlenül kapta meg a Várszínházról az Őze Lajos színészlegenda nevét viselő díjat. Kettejük között a feszültség szinte tapintható, amikor egyszerre vannak a színpadon.

Sanyi ebben a feldolgozásban idősebb, az eredetileg húsz-harminc éves férfi itt inkább ötvenhatvan, a lány apja is lehetne. Ez elsőre furcsa, de visszagondolva jó, korszakhoz illően is hiteles változtatás a kettejük közti különbségek hangsúlyozására. Rappert-Vencz Gábor parádésan alakítja a hevesvérű férfit: Sanyi nem egy utálatos alak, hanem egy jóakarátú ember, aki énközpontúsága és gyerekes hozzáállása miatt mégis egyre távolabb taszítja magától a szeretett nőt.

Nelli narrátori monológjaikor magunk is átérezhetjük a nő félelmeit, rettegését – iszonyát. Sosovicza Anna sokszor szavak nélkül, csak az arcjátékával árulja el, mi is zajlik éppen Nelli fejében. Hogy megy bele a körülmények, édesapja halálának hatására az érdekházasságba, hogyan távolodik el még jobban a férjétől, és hogyan zárja le a darab végén kettejük történetét – hirtelen, megbánás nélkül, Sanyi megölésével.

Ahogy Édes Annánál, Nelli esetében is nehéz lehet megérteni a gyilkosság elkövetésének valódi okát, az évek során lassan felgyűlő frusztrációt és megvetést, de mind a színésznő, mind a rendező segít feltárni a körülményeket, hogy ez a véres tett nem kizárólagosan csak a

nő hibája, nem „ő tette tönkre Sanyit”, hanem „ketten tették tönkre egymást”. A férfi szájából egyik veszekedésük közben elhangzó mondat ironikusan Sanyira is ugyanannyira igaz, mint a feleségére: „*Te Ábelből is kihozod a gyilkost*”.

A monoton, nagy teret hagyó díszletek, egyszínű bútorok, élettelen, kitömött állatok jól kifejezik a történet szürke, kiüresült mindennapjait, a házastársak közötti szakadékokat. Sokszor mégis úgy tűnhet, annyira a színészi játékon van a hangsúly, hogy nem szükséges ez sem, szűkebb térben, kamaraelőadásként, díszletek helyett az arcokra, gesztusokra fókuszálva is tudna működni. Ha valamit mégis megenged a rendes, nagy színpad, az a mozgatható díszletelemek, szimbolikusan hely- és formaváltoztató bútorok (füstölő kemence, falra feltehető székek, rácsos takaró és koporsó-ágy), amelyeket a rendező nagyszerűen bele tudott építeni a színészek interakcióiba.

A darab biztos kézzel nyúl érzékeny témákhoz, egyfajta pszichothriller, amely nem kínozza végletekbe menően a nézők idegeit. Nem képies, inkább szavakkal körbeírt vagy szimbolikusan helyettesített. A zárás, ahol a megtört Nelli megfojtja a kispárnával Sándort, nincsen hosszan elnyújtva vagy durván eljátszva. Hasonlóan ehhez, a férfi közeledése sem mindig erőszakos vagy otromba, inkább a közben kimondott szavakon, gondolatokon lehet borzongani. Ez a verbalitás tettekbe csak kevésszer, de olyankor hatásosan vált át, például Nelli és Sanyi első együtt eltöltött éjszakáján, ahol a nő szemünk láttára iszik ki hosszan, elnyújtottan, szünet nélkül egy üvegnyi bort, majd az ágyráccsal takarózik be, csak hogy távol tartsa magától az urát.

Az *Iszony* színpadi verziójának nézése nem egyszerű feladat, megérteni még nehezebb, de ha egyszer eljut a néző arra a pontra, annál hálásabb. Sötét és véres tanmese arról, miért nem szabad hagyni, hogy mások döntsenek a sorsunkról, miért kell a saját utunkat járnunk, még ha nem is mindig az a legegyszerűbb.

A darab, amely a Várszínház már két, korábban említett díját is elnyerte, a Szatmárnémeti Északi Színházban lesz látható október 9-től.